

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Гусєвої Влади Олександрівни на дисертацію Перепелиці Сергія Івановича «Проблеми теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Актуальність теми дослідження. Обрана С. І. Перепелицею тема «Проблеми теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю» характеризується високим рівнем актуальності, наукової значущості та виразною практичною спрямованістю. Її вибір є закономірною реакцією науки та правоохоронної системи на принципово нові виклики, що постали перед системою органів кримінальної юстиції України в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації. Колабораційна діяльність у сучасних реаліях набула системного та багатоаспектного характеру, а її прояви безпосередньо посягають на державний суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність, інформаційну безпеку й інші складові національної безпеки України.

Наукова актуальність обраної теми додатково посилюється тим, що криміналізація колабораційної діяльності у 2022 р. сформувала для наук кримінально-правового циклу новий об'єкт пізнання, щодо якого на момент започаткування відповідних досліджень ще не було сформовано усталеної системи наукових положень і практичних рекомендацій. При цьому правозастосовна практика майже відразу продемонструвала значний масштаб таких кримінальних правопорушень у 2022–2025 рр. Водночас співвідношення кількості облікованих кримінальних правопорушень і повідомлень про підозру засвідчує складність їх виявлення, документування та доказування, а отже, об'єктивну потребу в належному криміналістичному забезпеченні діяльності органів досудового розслідування.

Науковість теми дослідження С. І. Перепелиці найбільш виразно простежується у декількох взаємопов'язаних вимірах. По-перше, робота

спрямована не на фрагментарне дослідження окремих аспектів протидії колабораційній діяльності, а на формування цілісного криміналістичного уявлення про відповідну категорію злочинів. Автор ставить завдання з'ясувати їх криміналістичну сутність, розробити класифікацію, визначити структуру криміналістичної характеристики, дослідити механізм злочинної діяльності, закономірності слідоутворення та на цій основі сформулювати концептуальні засади окремої криміналістичної методики. Такий підхід є особливо важливим, оскільки наявні наукові дослідження значною мірою зосереджені на кримінально-правовій характеристиці колабораційної діяльності, тоді як комплексне криміналістичне опрацювання проблем її розслідування залишається недостатнім.

По-друге, вагомість теми визначається спрямованістю дослідження на побудову цілісної системи рекомендацій щодо розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Комплексність такого підходу, продемонстрована автором, дозволяє перейти від дослідження окремих проблем правозастосування до формування повноцінної окремої криміналістичної методики.

По-третє, особливого значення набуває дослідження специфіки організації розслідування в умовах воєнного стану, тимчасової окупації територій, обмеженого доступу до місць учинення кримінальних правопорушень та перебування осіб, причетних до колабораційної діяльності, на непідконтрольних Україні територіях або за кордоном.

По-четверте, сучасні форми колабораційної діяльності значною мірою реалізуються та відображаються в цифровому середовищі. Соціальні мережі, месенджери, електронні документи, мобільні комунікації, фото- та відеоматеріали, метадані, геолокаційні відомості й інші цифрові джерела формують специфічну слідову картину таких кримінальних правопорушень. Тому важливим науковим аспектом роботи є обґрунтування домінуючого значення цифрової слідової картини та визначення можливостей цифрової

криміналістики, телекомунікаційного аналізу, OSINT, комп'ютерно-технічних, лінгвістичних та інших спеціальних досліджень у доказуванні.

По-п'яте, цінність теми полягає у безпосередньому зв'язку сформованих теоретичних положень із потребами слідчої та судової практики. Окремо слід наголосити на міжвідомчому характері досліджуваної проблематики. Попри віднесення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, до підслідності органів безпеки, виявлення відповідних фактів, первинне документування та одержання криміналістично значущої інформації нерідко здійснюються за участю Національної поліції України, оперативних підрозділів та інших правоохоронних органів. Відтак ефективність розслідування залежить не лише від належної криміналістичної підготовки окремого слідчого, а й від організації інформаційного обміну, координації та взаємодії різних суб'єктів правоохоронної діяльності.

Зважаючи на викладене, вже тривалий час потребували комплексного наукового дослідження теоретичні основи і практичні аспекти розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Наведене свідчить про своєчасність та актуальність тематики дослідження С. І. Перепелиці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (затверджена указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021); Стратегії боротьби із організованою злочинністю, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020; Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019; Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (затверджена

указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021), Планом дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 756-р); пріоритетними напрямками «Правові механізми забезпечення і захисту прав і свобод людини» й «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» на 2021–2025 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної Академії правових наук України від 26.03.2021 № 12–21; тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020–2024 роки (наказ МВС України № 454/2020). Це додатково вказує на її актуальність і відповідність пріоритетним напрямкам наукових пошуків.

Структура та зміст роботи. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що об'єднали дев'ятнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (519 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 570 сторінок, із яких основний текст викладено на 467 сторінках, список використаних джерел – на 59 сторінках, додатки – на 22 сторінках.

У **вступі** автором обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт і предмет, охарактеризовано методологічну, науково-теоретичну та емпіричну основи роботи. Розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, наведено відомості про зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, апробацію результатів та публікаційну активність здобувача.

У першому розділі **«Криміналістичний аналіз злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 43–96) сформовано теоретичне підґрунтя подальшого дослідження методики розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень. Автором розкрито криміналістичне розуміння

злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю (с. 43–63), розроблено підходи до їх криміналістичної класифікації (с. 63–83), а також досліджено структуру криміналістичної методики їх розслідування (с. 83–96).

У межах розділу обґрунтовується криміналістичне розуміння колабораційних злочинів як однорідної системи кримінально караних діянь, для яких характерні спільність механізму злочинної діяльності, взаємообумовленість способів учинення, особливості слідоутворення та єдина криміналістична природа. Розроблена класифікація використовується автором як підґрунтя для встановлення закономірностей механізму відповідних злочинів, формування типових слідчих ситуацій, прогнозування найбільш ефективних засобів збирання доказів і побудови алгоритмів досудового розслідування.

У другому розділі **«Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 105–186) комплексно досліджено систему криміналістично значущих ознак цієї категорії злочинів. Розглянуто систему елементів та сучасні підходи до формування криміналістичної характеристики (с. 105–134), колабораціонізм як спосіб реалізації злочинного умислу (с. 134–152), обстановку вчинення відповідних злочинів (с. 152–165), особу злочинця (с. 165–178) та слідову картину злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю (с. 178–186).

Автором сформовано концепцію криміналістичної характеристики колабораційних злочинів та розкрито зміст її структурних елементів, зокрема способу вчинення кримінального правопорушення, особи колаборанта, обстановки вчинення, засобів і знарядь реалізації злочинної діяльності та слідової картини, а також встановлено окремі кореляційні зв'язки між ними. Особливого значення в роботі набуває дослідження цифрової складової слідової картини: автором обґрунтовано її домінуюче значення та визначено типові цифрові джерела доказової інформації, серед яких соціальні мережі, месенджери, електронні документи, метадані файлів, мобільні комунікації,

геолокаційні дані, цифрові фото- та відеоматеріали й результати OSINT-аналізу.

У третьому розділі **«Проблеми формування методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 193–297) основну увагу зосереджено на організаційно-методичних складових досудового розслідування. Автором охарактеризовано особливості початкового етапу розслідування (с. 193–212), систематизовано обставини, що підлягають встановленню (с. 212–229), розкрито організаційні основи й тактику планування розслідування (с. 229–252), визначено типові слідчі ситуації та проблеми алгоритмізації розслідування (с. 252–272), а також досліджено збирання інформації та фіксацію доказів (с. 272–297).

Важливим результатом цієї частини роботи є типізація слідчих ситуацій залежно від місцезнаходження особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення: на підконтрольній Україні території; на тимчасово окупованій території або за межами України, доступ до яких частково забезпечений; на тимчасово окупованій території або за межами України, недоступних для правоохоронних органів України. Для відповідних ситуацій автором сформовано типові алгоритми дій слідчого. Значну увагу приділено цифровізації доказування, використанню OSINT-технологій, огляду комп'ютерних даних, аналізуванню відкритих джерел інформації та застосуванню положень Протоколу Берклі під час фіксації й збереження цифрової інформації.

Четвертий розділ **«Праксеологічні засади розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 310–463) має виразну прикладну спрямованість. У ньому досліджено проблеми адаптації методики розслідування до умов конкретного кримінального провадження (с. 310–333), виявлення ознак кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю (с. 333–360), проблеми взаємодії під час розслідування (с. 360–381), тактику проведення слідчих (розшукових) дій

(с. 381–410), використання спеціальних знань (с. 410–438) та подолання протидії розслідуванню (с. 438–463). Автором запропоновано розглядати адаптацію окремої криміналістичної методики як послідовний процес, що охоплює аналізування слідчої ситуації, розроблення алгоритмів розслідування та їх застосування слідчим. Розкрито засади взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, прокурором, спеціалістами, експертами, кіберпідрозділами, органами державної влади та громадськістю, охарактеризовано процесуальні й непроцесуальні форми використання спеціальних знань, визначено місце окремих видів судових експертиз у доказуванні, а також сформульовано підходи до прогнозування, попередження, розпізнавання, припинення та нейтралізації протидії розслідуванню.

У загальних висновках до роботи узагальнено результати проведеного дослідження та сформульовано положення, спрямовані на формування й удосконалення криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Зокрема, визначено особливості планування й організації досудового розслідування, запропоновано загальний алгоритм дій слідчого, розкрито механізм адаптації методики до конкретної слідчої ситуації, визначено засади виявлення та розкриття колабораційної діяльності, взаємодії суб'єктів розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань і судових експертиз, а також подолання протидії розслідуванню.

З огляду на викладене, можемо зауважити, що визначені у дисертації С. І. Перепелиці мета та завдання отримали послідовну реалізацію в її структурі, а результати дослідження систематизовано у відповідних висновках теоретичного, методичного та прикладного характеру.

Новизна представлених теоретичних результатів, отриманих у дослідженні полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній криміналістичній науці комплексним монографічним дослідженням

теоретико-методологічних, криміналістичних та організаційно-тактичних засад формування й реалізації методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, що мають важливе теоретичне та прикладне значення для розвитку криміналістики, удосконалення діяльності органів досудового розслідування та підвищення ефективності протидії колабораційній діяльності в умовах воєнного стану, а саме:

уперше:

- запропоновано авторське криміналістичне визначення колабораційних злочинів як структурно однорідної системи кримінально караних діянь добровільної або вимушеної мотивації, що характеризуються спільністю механізму злочинної діяльності, взаємообумовленістю способів реалізації злочинного задуму, закономірностями слідоутворення та єдністю криміналістично значущих ознак, які мають визначальне значення для формування окремої криміналістичної методики їх розслідування;

- розроблено криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, основу якої становлять кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні критерії, зокрема: сфера суспільних відносин, на які посягає кримінальне правопорушення; галузева специфіка колабораційної діяльності; характер сприяння державі-агресору; особливості суб'єкта злочину; форма вини; предмет кримінально протиправного посягання; злочинна мета; спосіб реалізації злочинного задуму; масштаб та тривалість злочинної діяльності; характер інформаційного, організаційного, адміністративного або матеріального сприяння окупаційним структурам;

- сформовано авторську концепцію криміналістичної характеристики колабораційних злочинів та розкрито зміст її структурних елементів за криміналістично значущими ознаками способу вчинення кримінального правопорушення, особи колаборанта, обстановки вчинення кримінального

правопорушення, засобів і знарядь реалізації злочинної діяльності, слідової картини, а також встановлено кореляційні зв'язки між зазначеними елементами;

– обґрунтовано систему принципів методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, які запропоновано об'єднати у три взаємопов'язані блоки: загальні принципи (історизму, системності криміналістичного знання, єдності теорії та практики); окремі принципи (законності, наукової обґрунтованості, конкретності, плановості, етапності, ситуаційності, етичності та практичної спрямованості); спеціальні принципи (програмування розслідування, адаптації методики до конкретної слідчої ситуації, комплексного використання спеціальних знань, оперативності, використання сучасних цифрових технологій, оптимального поєднання слідчих, негласних слідчих (розшукових) та оперативно-розшукових заходів);

– визначено, систематизовано та класифіковано обставини, що підлягають встановленню під час розслідування колабораційної діяльності, за групами, які: характеризують подію кримінального правопорушення; відображають особливості особи правопорушника; впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення та прийняття процесуальних рішень; визначають характер, обсяг і джерела доказової інформації; мають значення для відшкодування шкоди та визначення процесуальних витрат;

– проведено типізацію слідчих ситуацій розслідування колабораційної діяльності залежно від місцезнаходження особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, а саме: 1) на території, підконтрольній уряду України; 2) на тимчасово окупованій території або за межами України, доступ до яких частково забезпечений; 3) на тимчасово окупованій території або за межами України, які є недоступними для правоохоронних органів України. Для кожної із зазначених слідчих ситуацій сформовано типові

алгоритми дій слідчого та визначено особливості організації доказування на різних етапах досудового розслідування;

- розроблено науково обґрунтовані рекомендації щодо механізму адаптації криміналістичної методики розслідування колабораційних злочинів до умов конкретного кримінального провадження залежно від виду колабораційної діяльності, характеру слідчої ситуації, інформаційного дефіциту, особливостей джерел доказової інформації, рівня протидії розслідуванню та умов воєнного стану;

- обґрунтовано положення про домінуюче значення цифрової слідчої картини у структурі криміналістичної характеристики колабораційної діяльності та визначено систему найбільш типових цифрових джерел доказової інформації, до яких віднесено соціальні мережі, месенджери, електронні документи, метадані файлів, мобільні комунікації, геолокаційні дані, мережеву активність користувачів, цифрові фото- та відеоматеріали, журнали подій інформаційних систем і результати OSINT-аналізу;

- запропоновано комплексний підхід до використання спеціальних знань під час розслідування колабораційної діяльності, що передбачає системне залучення судових експертиз, цифрової криміналістики, телекомунікаційного аналізу, лінгвістичних, психологічних та комп'ютерно-технічних досліджень для встановлення змісту інформаційної взаємодії з представниками держави-агресора, авторства інформаційних матеріалів та інших криміналістично значущих обставин;

- сформовано авторський підхід до організації досудового розслідування колабораційної діяльності як багаторівневої системи координації діяльності слідчих, оперативних підрозділів, прокурорів, експертних установ та інших суб'єктів кримінального провадження, спрямованої на забезпечення ефективного збирання, перевірки, оцінки та використання доказової інформації в умовах воєнного стану та інформаційного протиборства;

удосконалено:

– наукові підходи до побудови структури криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, яку запропоновано формувати як цілісну багаторівневу систему взаємопов'язаних елементів, що охоплює: криміналістичну характеристику колабораційних злочинів; обставини, що підлягають доказуванню; особливості виявлення ознак кримінального правопорушення; типові слідчі ситуації та алгоритми дій слідчого; систему слідчих версій; тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів; організаційно-планувальні засади розслідування; особливості взаємодії суб'єктів кримінального провадження; напрями профілактичної діяльності слідчого та способи подолання протидії досудовому розслідуванню;

– теоретичне розуміння механізму злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, який розглядається як динамічна система взаємопов'язаних дій та процесів, що реалізується через початковий, основний і завершальний етапи злочинної діяльності. Обґрунтовано, що кожний із зазначених етапів є відносно самостійним, але функціонально взаємозалежним елементом єдиного механізму кримінально протиправної діяльності, який охоплює організаційні, комунікаційні, пізнавальні та конструктивні складові поведінки правопорушника, а також характеризується наявністю стійких причинно-наслідкових зв'язків між стадіями підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення як складовими способу його вчинення;

– понятійно-категоріальний підхід до визначення обстановки кримінального правопорушення, пов'язаного із колабораційною діяльністю, під якою запропоновано розуміти сукупність матеріальних, просторово-часових, інформаційних і соціально-психологічних умов, у межах яких здійснюється підготовка, реалізація та приховування колабораційної

діяльності, а також формуються матеріальні та ідеальні сліди кримінально протиправної поведінки, що мають доказове та криміналістично значуще значення для процесу розслідування;

– криміналістичну характеристику особи колаборанта, зокрема шляхом виокремлення комплексу типових соціально-психологічних, поведінкових та комунікаційних ознак, серед яких: високий рівень соціальної адаптації та орієнтування у суспільно-політичних процесах, здатність впливати на соціальне середовище, зрілий вік, сформовані соціальні зв'язки, наявність постійного зв'язку з тимчасово окупованою територією (місце проживання, професійна діяльність, майнові або родинні зв'язки), а також активна інформаційна або організаційна взаємодія з представниками держави-агресора чи окупаційної адміністрації;

– організаційно-тактичні засади планування досудового розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, з урахуванням особливостей воєнного стану, інформаційного дефіциту, цифрового характеру доказової інформації, специфіки типових слідчих ситуацій, а також необхідності координації діяльності слідчих, оперативних підрозділів, прокурорів та інших суб'єктів кримінального провадження;

– теоретичні засади формування доказової бази у кримінальних провадженнях щодо колабораційної діяльності, у межах яких систематизовано основні напрями документування злочинної діяльності підозрюваних осіб, визначено особливості збирання, перевірки, оцінки та використання цифрової, телекомунікаційної та іншої криміналістично значущої інформації, а також встановлено найбільш типові джерела доказових даних у справах цієї категорії;

– наукові підходи до розуміння взаємодії суб'єктів протидії колабораційній діяльності як комплексного організаційно-функціонального механізму забезпечення ефективного розслідування, що передбачає узгоджену діяльність слідчих, оперативних підрозділів, прокурорів,

експертів, органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості. Обґрунтовано, що така взаємодія має базуватися на принципах керівної ролі слідчого, чіткого розмежування компетенції, безперервного інформаційного обміну, узгодженості процесуальних і непроцесуальних заходів, оперативності реагування, відомчого контролю та прокурорського нагляду за додержанням законності.

дістали подальшого розвитку:

- методичний підхід до періодизації процесу розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, відповідно до якого запропоновано виокремлювати чотири взаємопов'язані етапи: попередній, початковий, наступний і заключний. Обґрунтовано, що попередній етап охоплює діяльність із виявлення, накопичення, перевірки та оцінки первинної інформації про ознаки колабораційної діяльності, тоді як кожному із наступних етапів притаманний власний комплекс тактичних завдань, обумовлений характером слідчої ситуації, обсягом наявної доказової інформації та особливостями механізму кримінального правопорушення;

- наукові підходи до класифікації слідів злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, шляхом їх систематизації за ступенем матеріалізації, способом утворення, джерелами походження, особливостями способу вчинення кримінального правопорушення, характеристиками особи правопорушника та характером інформаційного відображення. Окремо розкрито специфіку цифрових, матеріальних та ідеальних слідів, а також удосконалено підходи до класифікації ідеальних слідів залежно від категорій осіб, у пам'яті яких зберіглася криміналістично значуща інформація;

- теоретичне розуміння сутності розкриття злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, основу якого покладено концепцію комплексної інтеграції процесуальних, оперативно-розшукових, аналітичних та інформаційно-пошукових складових діяльності правоохоронних органів. Обґрунтовано, що процесуальним завершенням розкриття злочину доцільно

вважати набрання законної сили обвинувальним вироком суду, а в діяльності органів досудового розслідування – завершення досудового розслідування складанням та затвердженням прокурором обвинувального акта;

– теоретико-прикладні засади організації та тактики проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування колабораційної діяльності, зокрема з урахуванням специфіки цифрового середовища вчинення кримінальних правопорушень, особливостей інформаційної взаємодії правопорушників та умов воєнного стану. Удосконалено тактичні рекомендації щодо проведення допиту, огляду, обшуку, тимчасового доступу до речей і документів, призначення та проведення судових експертиз, а також використання результатів НС(Р)Д у доказуванні;

– теоретичні та практичні основи використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, з урахуванням галузевої специфіки відповідних знань та особливостей джерел доказової інформації. Виокремлено основні напрями застосування судових експертиз, цифрової криміналістики, телекомунікаційного аналізу, лінгвістичних, комп'ютерно-технічних, психологічних та інших спеціальних досліджень, а також визначено їх ключові завдання у процесі доказування;

– наукові підходи до систематизації способів протидії розслідуванню злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, та формування комплексу криміналістичних рекомендацій щодо їх подолання. Обґрунтовано класифікацію способів протидії залежно від форми, суб'єкта, спрямованості та способу реалізації протиправного впливу на процес розслідування, а також визначено систему організаційних, тактичних, інформаційних і процесуальних заходів, спрямованих на нейтралізацію такої протидії та забезпечення ефективності досудового розслідування.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків і сформульованих рекомендацій

відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Реферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та реферат оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, використовуються:

- у законотворчій діяльності – для підготовки пропозицій щодо внесення змін та доповнень до кримінального та кримінального процесуального законодавства;

- у правозастосовній сфері – для підвищення ефективності здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності;

- у науковій і науково-дослідній діяльності – для посилення теоретико-методологічної бази вдосконалення окремих методик досудового розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в наукову та науково-дослідну діяльність Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого від 08 січня 2026 року);

- в освітньому процесі – під час розроблення програм спеціальних курсів, підготовки підручників, навчальних посібників, практикумів, оглядів слідчої практики, довідкових та інших видань з питань криміналістичної методики досудового розслідування колабораційної діяльності (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітню діяльність Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого від 08 січня 2026 року; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітню діяльність Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 05 січня 2026 року).

Вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Сергія Івановича Перепелиці як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для правничої науки проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати дослідження повною мірою відображено в наукових публікаціях, зокрема, у монографії та 25 наукових працях, з яких 20 – опубліковано у наукових виданнях, визнаних фаховими з юридичних наук Міністерством освіти і науки України, а 5 – наукові статті у зарубіжних виданнях (в тому числі, 4 статті опубліковані у міжнародних журналах, що цитуються у наукометричних базах Web of Science Core Collection та Scopus). Також сформульовані в дисертації положення відображено в 11 тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах. Це свідчить про достатній рівень апробації результатів дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу роботи порушень вимог академічної доброчесності не встановлено, під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, дисертантом здійснено посилання на їх публікації.

Реального або потенційного конфлікту інтересів у офіційного опонента щодо здобувача, його наукового консультанта та інших членів спеціалізованої вченої ради немає.

Позитивно та високо оцінюючи проведене дисертантом дослідження, необхідно звернути увагу на наявність окремих положень, що можуть бути предметом для дискусії під час публічного захисту дисертації, серед яких:

1. Одним із положень наукової новизни дисертації є запропоноване автором криміналістичне визначення колабораційних злочинів як структурно однорідної системи кримінально караних діянь «добровільної або вимушеної мотивації» (с. 31). Водночас в інших частинах роботи здобувач характеризує колабораціонізм як явище свідомої та добровільної співпраці з державою-

агресором (с. 63), а особу колаборанта – як особу, яка умисно, добровільно та усвідомлено здійснює відповідну співпрацю. Ба більше, автор слушно зазначає, що вчинення відповідних дій під фізичним або психічним примусом потребує окремої кримінально-правової оцінки. За таких умов включення до авторського визначення колабораційних злочинів діянь саме «вимушеної мотивації» породжує певну термінологічну й концептуальну неузгодженість. На наш погляд, під час захисту автору доцільно додатково пояснити, чи розглядає він вимушену поведінку як різновид колабораційної діяльності у криміналістичному розумінні незалежно від її остаточної кримінально-правової оцінки, чи йдеться лише про необхідність перевірки версії щодо наявності примусу в конкретному кримінальному провадженні.

2. У дисертації значну увагу приділено організаційним засадам, взаємодії та практиці виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Автор слушно констатує міжвідомчий характер цієї діяльності та аналізує участь у ній як підрозділів Національної поліції України, так і Служби безпеки України. Зокрема, у вступі автор наводить детальний опис емпіричних даних, де наведено відомості про активну участь підрозділів Національної поліції у виявленні, документуванні відповідних фактів та передачі осіб для подальших оперативно-слідчих заходів співробітникам СБУ. Водночас у подальшому викладі організаційних і тактичних рекомендацій діяльність слідчих та оперативних підрозділів цих органів здебільшого розглядається узагальнено, без належної диференціації особливостей практики розслідування, зумовлених їх різною компетенцією, функціональним призначенням, інформаційними можливостями та характером залучення до документування колабораційної діяльності.

У зв'язку з цим видається, що робота набула б більшої наукової та прикладної цінності, якби автор окремо диференціював особливості діяльності слідчих органів безпеки та слідчих органів Національної поліції

України під час виявлення, документування і розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю.

3. У підрозділі 3.4 дисертації автор приділяє значну увагу типізації слідчих ситуацій та розробленню відповідних алгоритмів розслідування. Одним із критеріїв їх диференціації фактично є територіальний чинник та доступність особи і території для українських правоохоронних органів. Зокрема, виокремлюються ситуації, пов'язані з перебуванням особи на підконтрольній Україні території, на тимчасово окупованій території або за кордоном за умов часткового чи фактичного браку доступу до неї. Разом із тим, у тексті дисертації наголошується, що зміст слідчої ситуації залежить від значно ширшого комплексу чинників: обсягу та характеру вихідної інформації, встановлення або невстановлення особи правопорушника, способу реалізації колабораційної діяльності, наявності цифрових і матеріальних слідів, ступеня протидії розслідуванню тощо. У зв'язку з цим видається, що запропонована типізація могла б бути більш системною за умови використання багатокритеріального підходу. На думку офіційного опонента потребує додаткового пояснення позиція автора щодо того, чому саме територіально-інформаційний критерій фактично набуває визначального значення та чи є запропонована система слідчих ситуацій вичерпною.

4. Вагомим положенням наукової новизни дисертації є обґрунтування автором домінуючого значення цифрової слідової картини у структурі криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. До типових цифрових джерел інформації, пов'язаної із предметом доказування, автор відносить соціальні мережі, месенджери, електронні документи, метадані файлів, мобільні комунікації, геолокаційні дані, цифрові фото- та відеоматеріали, журнали подій інформаційних систем і результати OSINT-аналізу. Водночас запропонована самим дисертантом криміналістична класифікація охоплює різні за механізмом реалізації форми колабораційної

діяльності – інформаційні, адміністративні, економічні й інші, для яких співвідношення цифрових, матеріальних та ідеальних слідів об'єктивно може суттєво відрізнятися. Автор також визнає існування матеріальних та ідеальних слідів як самостійних складових слідової картини. Тому категоричність висновку саме про «домінуюче» значення цифрової слідової картини потребує додаткового емпіричного обґрунтування. Було б доцільно під час захисту конкретизувати, чи поширюється зазначене положення на всі різновиди колабораційних злочинів, чи передусім на їх інформаційні та комунікаційні форми, а також якими результатами аналізу кримінальних проваджень підтверджується відповідне співвідношення цифрових, матеріальних та ідеальних слідів.

5. Заслуговує на підтримку прагнення автора надати криміналістичній методиці виразного адаптивного характеру. У дисертації адаптацію методики до умов конкретного кримінального провадження запропоновано схематично представляти у вигляді послідовності: «аналізування слідчої ситуації – розроблення алгоритмів розслідування – застосування слідчим таких алгоритмів». Водночас сама природа розслідування колабораційної діяльності, детально розкрита автором у роботі, характеризується динамічною зміною слідчих ситуацій, інформаційним дефіцитом, можливістю протидії, надходженням нової цифрової інформації та необхідністю коригування первісних версій. Власне автор підкреслює, що слідчий має прогнозувати можливі зміни ситуації та моделювати напрями її розвитку. Тому запропонована триланкова модель адаптації може зазнавати критичних зауважень, насамперед з боку представників правозастосовної практики. На наш погляд, вона могла б бути доповнена етапами оцінювання результативності обраного алгоритму, повторного аналізу зміненої слідчої ситуації та коригування програми розслідування. Відтак під час захисту доцільно уточнити, чи передбачає автор циклічний характер запропонованого механізму адаптації.

Викладені зауваження мають дискусійний характер і суттєво не впливають на високу оцінку дисертації як актуального, якісного, послідовного завершеного наукового дослідження, у якому вирішено нову наукову проблему.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Перепелиці Сергія Івановича «**Проблеми теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю**» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що сукупно вирішують конкретну наукову проблему – розроблення науково обґрунтованих концептуальних засад формування та практичних основ реалізації методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю.

Дисертація відповідає науковій спеціальності 12.00.09 та вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами), а її автор – Сергій Іванович Перепелиця – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри криміналістики та судової експертології навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Влада ГУСЄВА